ՀՏԴ 94 (479.243 *Պատմություն*

Ա.Վ. Վարդանյան,
ԱրՊՀ պատմության ամբիոնի պրոֆ. պ.գ.թ.

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄՆԵՐԻ ԵՎ ԱՆՀԱՏ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐԻ ՆԵՐԴՐՈՒՄԸ ԱՐՑԱԽԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԵՐԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ

Արցախի Հանրապետության առողջապահական ոլորտի խնդիրների լուծման գործում անգնահատելի է հիմնադրամների, սփյուռքահայ անհատ բարերարների օգնությունը: Նրանց հովանավորությամբ և Արցախի Հանրապետության կառավարության համաֆինանսավորմամբ կյանքի են կոչվել տասնյակ բուժկետներ, հիվանդանոցներ, դեղորայք, ժամանակակից բուժսարքավորումներ, իրականացվել բուժանձնակազմի վերապատրաստում: Շնորհիվ ազգանվեր այդ օգնության լուրջ հաջողություններ են ձեռք բերվել առողջապահության ոլորտում:

Բանալի բառեր՝ *Արցախի Հանրապետություն, <<Հայաստան>> համահայկական հիմնադրամ, Միացյալ հայկական ֆոնդ, <<Հայաստան-Արցախ>> հիմնադրամ, <<Ջինիշյան հիշատակի հիմնադրամ>>, <<Հովարդ Կարագյոզյան>> հաստատություն, ներդրում, բարերարներ, բարեգործություն, առողջապահական ծրագրեր.*

А.В. Варданян

ВКЛАД БЛАГОТВОРИТЕЛЬНЫХ ФОНДОВ И ЧАСТНЫХ БЕНЕФИЦИАРОВ В РЕАЛИЗАЦИЮ ПРОГРАММ ПО ЗДРАВООХРАНЕНИЮ В РЕСПУБЛИКЕ АРЦАХ

Неоценима помощь фондов и частных бенефициаров спюрка в деле решения вопросов сферы здравоохранения Республики Арцах. Под их патронажем и при финансовом участии правительства Республики Арцах были открыты десятки медпунктов, больниц, приобретены лекарственные препараты, современное медицинское оборудование, осуществлена переподготовка медперсонала. Благодаря помощи таких патриотов в сфере здравоохранения были достигнуты серьезные успехи.

Ключевые слова*: Республика Арцах, Всеармянский фонд «Айастан», Объединенный армянский фонд, Фонд «Армения-Арцах», Фонд «Мемориал», Фонд Говарда Карагёзяна, инвестиции, благотворители, благотворительность, программы здравохранения.*

A.V. Vardanyan

CONTRIBUTION OF CHARITY FUNDS AND PRIVATE BENEFICIARIES IN THE IMPLEMENTATION OF HEALTH PROGRAMMES IN THE REPUBLIC OF ARTSAKH

Invaluable is the assistance of charity funds and private beneficiaries of the Diaspora in addressing the issues of healthcare of the Republic of Artsakh. Under their patronage and with the financial participation of the government of the Republic of Artsakh dozens of clinics, hospitals were opened, medicines, modern medical equipment were purchased and retraining of medical personnel was carried out. Thanks to the help of such patriots major successes were achieved in the health sector.

Key words*: The Republic of Artsakh, Hayastan All-Armenian Fund, United Armenian Fund, "Armenia-Artsakh" Foundation, "Memorial" Foundation, Howard Karagozyan Foundation, investments, philanthropists, charity, health programs.*

Հետխորհրդային առաջին տարիներին Հայաստանի և Լեռնային Ղարաբաղի տնտեսական ու սոցիալ-մշակութային կյանքը ծանր էր. երկրաշարժ, պատերազմ, շրջափակում, տնտեսական ու սոցիալական ճգնաժամ: Անկասկած, այս ամենը սպառնում էին անկախ Հայաստանի Հանրապետություն կերտելու հայության փայփայած երազանքին: Հենց այդ ժամանակ էլ՝ 1992-ի մարտ ամսին, ծնվեց <<Հայաստան>> համահայկական հիմնադրամը: Համազգային բարեսիրական այդ կազմակերպությունը համախմբում է համայն հայության ուժերն ու կարողությունները, օգնում հայրենիքի զարգացմանն ու բարգավաճմանը և կայուն հիմքեր ստեղծում ազգային պետականությունն ամրապնդելու համար: Հիմնադրամի խնդիրներն են՝ օժանդակել Հայաստանի և Լեռնային Ղարաբաղի տնտեսության զարգացմանն ու բարեփոխումների իրականացմանը,

գիտության, կրթության, մշակույթի, առողջապահության համակարգերի բարելավմանն ու կատարելագործմանը, 1988թ. դեկտեմբերյան երկրաշարժի հետևանքների հաղթահարմանը, արցախահայության կարիքների, բռնագաղթվածների հիմնահարցերի և համազգային կարևորություն ունեցող այլ ծրագրերի իրագործմանը:[1]

Հիմնադրամի ղեկավար մարմինը հոգաբարձուների խորհուրդն է, որի կազմը հաստատվում է ՀՀ նախագահի հրամանագրով: Խորհուրդը գլխավորում է ՀՀ նախագահը: Խորհրդին անդամակցում են Հայաստանի Հանրապետության և Արցախի հանրապետության իշխանությունների, եկեղեցիների, սփյուռքահայ կուսակցությունների, բարեգործական կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ, ճանաչված անհատներ: Հոգաբարձուների խորհուրդը ստեղծում է հիմնադրամի գործադիր վարչություն, որը կազմակերպում է հիմնադրամի ընթացիկ գործունեությունը:

Հիմնադրամն իր ստեղծման օրից հետամուտ է համախմբելու աշխարհասփյուռ հայությանը՝ ի նպաստ Մայր Հայաստանի և Արցախի բարգավաճման: Այստեղից էլ՝հիմնադրամը գերխնդիր ունի՝ համահայկական ներուժի համախմբում և Հայաստան-Արցախ-Սփյուռք կուռ եռամիասնության շնորհիվ կյանքի կոչել ազգային վեհ գաղափարներ ու լուծել համազգային նշանակության խնդիրներ:

<<Հայաստան>> համահայկական հիմնադրամն իր ծրագրերն իրականացնում է 25 տեղական մարմինների միջոցով, որոնք գործում աշխարհի 22 երկրներում:[2] Նրա միջոցները գոյանում են տարեկան հեռուստամարաթոնի, հեռախոսամարաթոնի, ճաշկերույթների հանգանակություններից, բարեգործական համերգների հասույթներից, փոստային, SMS նվիրատվություններից և կազմակերպությունների ու անհատների նպատակային հատկացումներից:

Հիմնադրամն Արցախում սկսել է գործել դեռ պատերազմի տարիներից և իրականացրել է բազում ծրագրեր հանրապետության գրեթե բոլոր շրջաններում: Հետպատերազմյան տարիներին նրա նախաձեռնությամբ և միջոցներով բացի լայնածավալ հումանիտար օգնությունից, Արցախում կյանքի են կոչվել ռազմավարական նշանակություն ունեցող բազմաթիվ ծրագրեր, կառուցվել և շահագործման են հանձնվել ճանապարհներ, ջրագծեր, գազատարներ, էլեկտրագծեր, շենքեր, բնակարաններ, դպրոցներ, մանկապարտեզներ, մշակույթի օջախներ և այլն: 2009թ. Ստեփանակերտում բացվել է հիմնադրամի գրասենյակ, որն ակտիվորեն նպաստում է Արցախում իրագործվող ծրագրերի կենսագործմանը: Իրագործվող ծրագրերն իրականացվում են Արցախի կառավարության համաֆինանսավորմամբ:

Մեծ է Հիմնադրամի ներդրումը Արցախի Հանրապետության առողջապահական ծրագրերի իրականացման գործում: Նրա ֆինանսավորմամբ իրականացվել է Մարտակերտի շրջանի Գառնաքար, Մաղավուզ, Դրմբոն, Վաղուհաս գյուղերի բուժկետերի վերանորոգման և Ղազարահող գյուղի բուժկետի կառուցման աշխատանքները:[3] Հիմնադրամի ԱՄՆ Արևելյան Ափի տեղական մարմնի ֆինանսավորմամբ կառուցվել են Ստեփանակերտի քաղաքային պոլիկլինիկան և ախտորոշման կենտրոնը, իսկ ԱՄՆ Արևմտյան շրջանի հայության միջոցներով հիմնադրամը նորոգել է Հադրութ քաղաքի կենտրոնական հիվանդանոցի շենքը, նվիրել շտապ օգնության ավտոմեքենաներ:[4] ԱՄՆ Արևմտյան շրջանի տեղական մարմինը բուժական սարքավորումներ է հատկացրել Մարտակերտի շրջանի Վանք գյուղի հիվանդանոցին: Ֆրանսիայի հանձախմբի կողմից վերանորոգվել է Շուշի քաղաքի հիվանդանոցի կաթսայատունը և ջերմատար ցանցը:[5]Հիմնադրամի ֆինանսավորմամբ կատարվել է Շուշի քաղաքի <<Ձեռք ձեռքի>> հասարակական կազմակերպության ատամնաբուժարանի մասնակի վերանորոգման և կահավորման աշխատանքները:

---

[1]Հայկական համառոտ հանրագիտարան,Եր.,1999, հ.3, էջ105, Աբահամյան Հ., Վարդանյան Ա.,<<Հայաստան>> հիմնադրամի ներդրումը ԼՂՀ զարգացման գործում, Մեսրոպ Մաշտոց Համալսարանի<<Լրատու>>,2012, հմ.1(12), էջ4:

[2]<<Ազատ Արցախ>>, 22 նոյեմբերի 2012:

[3]ԼՂՀ պետական արխիվ, Ֆ.180, ց.1, կ-17, պ.մ.95, թ.4:

[4]Մինասյան Է., Վարդանյան Ա., Հայրենիք-Սփյուռք առնչությունները ՀՀ անկախության տարիներին (1991-2009թթ.), Ստեփանակերտ, 2010, էջ 109:

[5]Աբրահամյան Հ., Վարդանյան Ա., նշվ. հոդվածը, էջ 10:

Արցախի Մարտունու շրջանը շուրջ 25 հազար բնակիչ ունի: Մարտունի քաղաքում, շրջանի մեծ ու փոքր գյուղերում ապրող մարդիկ անցած տարիներին բուժօգնություն էին ստանում 1965-ին կառուցված երկհարկանի մի շենքում, որը հինգ տասնյակի ընթացքում գրեթե չէր նորոգվել: Հիմնադրամի ԱՄՆ Արևելյան շրջանի տեղական մարմնի և ԼՂՀ կառավարության համատեղ ֆինանսավորմամբ կառուցվեց նոր հիվանդանոց: Նորակառույց բուժհաստատությունն ունի պոլիկլինիկա, ախտորոշիչ կենտրոն, հակահամաճարակային, շտապ օգնության, վիրաբուժական, թերապևտիկ բաժանմունքներ և ծննդատուն:[1]

Միացյալ հայկական ֆոնդ (ՄՀՖ, անգլերեն՝ United Armenian Fund)բարեգործական կազմակերպությունը հիմնադրվել է 1989-ի նոյեմբերի 7-ին Լոս Անջելեսում՝ ամերիկահայ հասարակական գործիչ Հարութ Սասունյանի նախաձեռնությամբ և ԱՄՆ-ում գործող յոթ խոշոր հայկական կազմակերպությունների՝ Ամերիկայի հայկական համագումարի, Հայկական բարեգործական ընդհանուր միության, Հայ օգնության միության, Հայ առաքելական եկեղեցու ԱՄՆ-ի Էջմիածնական և անթիլիասական թեմերի առաջնորդարանների, Ամերիկայի Հայ ավետարանչական ընկերակցության և Քըրք Քըրքորյանի <<Լինսի հիմնարկի>> միացյալ ջանքերով: Նպատակն էր համակարգել և ավելի արդյունավետ դարձնել սփյուռքի օգնությունը 1988-ի ավերիչ երկրաշարժից տուժած Հայաստանին, հաղթահարել շրջափակման արգելքները՝ օդանավային կանոնավոր առաքումներ կազմակերպելու միջոցով: Սկզբում կազմակերպությունն առանձնակի կարևորություն է տվել դեղորայքի և բժշկական սարքերի մատակարարմանը: Սակայն ժամանակի ընթացքում, ելնելով Հայաստանի և Արցախի տնտեսական կացության թելադրանքից, ընդլայնել է գործունեության ասպարեզը:[2] ՄՀՖ-ը իրականացնում է մարդասիրական, առողջապահական, սոցիալական, շինարարական, գյուղատնտեսական, կրթական և այլ ծրագրեր:

Միացյալ հայկական ֆոնդն իր գործունեությունը դադարեցրեց 2015թ.նոյեմբերի 30-ին: Նրա գործունեությունը շարունակեց <<Հայաստան-Արցախ>> հիմնադրամը: Այն հիմնադրվել է 2015թ. դեկտեմբերի 1-ին ԱՄՆ Գլենդել քաղաքում (նախագահ՝ Հարութ Սասունյան): Հիմնադրամի առաքելությունն է շարունակել մարդասիրական այն հսկայական աշխատանքը, որ Միացյալ հայկական հիմնադրամը իրականացրել է վերջին 26 տարիների ընթացքում՝ 720 մլն դոլար արժողությամբ մարդասիրական օգնության տրամադրելով հայրենիքին: Նախատեսվում է ամեն տարի մարդասիրական օժանդակության տրամադրել Հայաստանի և Արցախի հիվանդանոցներին, պոլիկլինիկաներին, դպրոցներին, մանկատներին և տարբեր բարեգործական հաստատությունների՝ նրանց տրամադրելով կենսական անհրաժեշտության դեղորայք, պատվաստանյութեր, բժշկական սարքավորումներ, մանկական սնունդ, գյուղատնտեսական սարքավորումներ, համակարգիչներ, ձմեռային հագուստ, կոշիկներ, խաղալիքներ, գրքեր և բազմաթիվ այլ ապրանքներ:[3]

2015թ. դեկտեմբերի 1-ին հիմնադրվելուց ի վեր <<Հայաստան Արցախ>> հիմնադրամը 18.5 մլն դոլար արժողությամբ մարդասիրական օժանդակություն է տրամադրել Հայաստանի և Արցախի բնակչությանը: Հիմնադրամի առաքած նպաստը ներառել է հիմնականում անհրաժեշտ դեղորայք՝ քաղցկեղի, սրտի, աղիքների և մտային հիվանդությունների բուժման համար, ինչպես նաև դեղորայք ու բժշկական պարագաներ՝ ապրիլյան պատերազմում վիրավորվածների խնամքի համար:

Մինչ 2016թ. հունիսը Հիմնադրամի կողմից Արցախի առողջապահության ոլորտին նվիրաբերվել են 71 մլն դրամ արժողությամբ դեղորայք (այդ թվում <<Կլոպիդոգրել>> դեղը, որը մեծ նշանակություն ունի սիրտ-անոթային համակարգի հիվանդություններով տառապող անձանց համար), բժշկական սարքավորումներ, այլ պարագաներ (մոտ 6.5 տոննա), որոնք բաշխվել են նախարարության ենթակա բուժհաստատություններին:[4] Հաշվի առնելով, որ <<Հայաստան-Արցախ>> հիմնադրամն այն կազմակերպությունն է, որ հաջորդել է Միացյալ հայկական հիմնադրամին, 1989-ից ի վեր զույգ կազմակերպությունների կողմից հայրենիքին տրամադրված նպաստի ընդհանուր արժեքը կազմում է738,5 միլիոն դոլար: <<Հայաստան Արցախ>> հիմնադրամին կանոնավոր կերպով առաջարկվում են միլիոնավոր դոլարների արժողությամբ կյանք փրկող

[1]<<Հայաստան>>համահայկական հիմնադրամ 2013, տարեկան հաշվետվություն, Եր., 2014, էջ 32:
[2]Սփյուռքահայ կազմակերպություններ, Եր., 2002, էջ133:
[3]<<Ազատ Արցախ>>, 8 դեկտեմբերի 2015:
[4]Նույն տեղում, 16 հունիսի 2016:

դեղորայք և բժշկական պարագաներ, - նշում է Հարութ Սասունյանը: - Երախտապարտ ենք մեր առատաձեռն բարերարներին, որոնց աջակցության շնորհիվ կշարունակենք անհետաձգելի նպաստ տրամադրել Հայաստանի և Արցախի բժշկական կենտրոններին:[1]

1966 թվականի մայիսի 7-ին ԱՄՆ-ում Վարդան Ջինիշյանը, ի հիշատակ ծնողների՝ Վերապատվելի տեր և տիկին Հարություն (Հայ Ավետարանական եկեղեցու հովիվ) և Կատրին Ջինիշյանների, հիմնել է <<Ջինիշյան հիշատակի ծրագիր>> (ՋՀԾ) կազմակերպությունը: Հիմնադրման թվականից սկսած՝ ՋՀԾ-ն իր ծառայություններն ուղղել է Լիբանանի, Սիրիայի, Իրանի, Իրաքի, Երուսաղեմի, Թուրքիայի և հակամարտությունների ու անկայությունների շրջաններում գտնվող այդ երկրների կարիքավոր հայերին: ՋՀԾ-ն օգնել է բնակարանի, սննդի, հագուստի և բժշկական խնամքի կարիք ունեցողներին[2]:

Կազմակերպությունն իր աշխատանքները Հայաստանում սկսել է 1993թ. սեպտեմբերից՝ 1999-ին պաշտոնապես գրանցվել որպես <<Ջինիշյան>> հիշատակի հիմնադրամ ՋՀՀ (անգլերեն Jinishian Memorial Foundation), բարեգործական կազմակերպություն: ՋՀՀ-ի հիմնական ֆինանսավորման աղբյուրը ԱՄՆ-ի Երիցական եկեղեցու Ջինիշյան հիշատակի ծրագիրն է: Հայաստանում ՋՀՀ-ն ունի խորհրդատվական մարմին, որի անդամներն են Հայ Առաքելական, Հայ Ավետարանական, Հայ Կաթողիկե եկեղեցիների ներկայացուցիչները: Հիմնադրամը Հայաստանում գործունեություն է ծավալում հիմնականում վեց ուղղություններով՝համայնքների զարգացում, առողջապահություն, գործարարության զարգացում, օգնություն, հոգևոր վերելք և բնակարանաշինություն[3]:

<<Ջինիշյան>> հիշատակի հիմնադրամի առողջապահության ծրագրի շրջանակում ընդգրկված է նաև Արցախը: Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության առողջապահության նախարարության հետ համագործակցությամբ 2009թ. մայիս-նոյեմբեր ամիսներին իրականացվել է <<Համայնքային բուժքույրերի ունակությունների բարձրացման և վերապատրաստման ծրագիր Ղարաբաղում>> 1-ին փուլը: 2010թ. ապրիլին ՋՀՀ-ի և բարոնուհի Քոքսի անվան Ստեփանակերտի վերականգնողական կենտրոնի հետ համատեղ իրականացվել է <<Օժանդակություն հաշմանդամներին Ղարաբաղում>> ծրագրի 4-րդ փուլը. օգնություն է տրամադրվել ղարաբաղյան պատերազմի 100 հաշմանդամի և 35 քաղաքացու, իսկ նույն թվականի մայիս-դեկտեմբեր ընկած ժամանակահատվածում <<Ջինիշյան>> հիշատակի հիմնադրամի և ՀՀ առողջապահության նախարարության նախաձեռնությամբ ԼՂՀ-ում իրականացվել է <<Համայնքային բուժքույրերի ունակությունների բարձրացում և վերապատրաստում>> ծրագրի 2-րդ փուլը, որին մասնակցել է 53 համայնքային բուժքույր[4]: Այս ծրագիրը շարունակվել է հաջորդ տարիներին՝ 2011-ին վերապատրաստվել է 55 համայնքային բուժքույր, իսկ 2012-ին՝ 99-ը: 2012թ. հունիսի վերջին ավարտվել է դեռևս 2011թ. սկսված<<Օժանդակություն հաշմանդամներին Ղարաբաղում>> ծրագրի 5-րդ փուլը, որի շրջանակներում բժշկական օգնություն են ստացել Արցախյան պատերազմի 100 հաշմանդամ վետերաններ[5] :

<<Ջինիշյան>> հիշատակի հիմնադրամի գործունեությունը առողջապահության ոլորտում ուղղված է նաև հիվանդությունների կանխարգելմանն ու առողջ ապրելակերպի խթանմանը: 2013 թվականին հիմնադրամը Երևանում, Լոռիի, Շիրակի, Սյունիքի մարզերում և Ղարաբաղում իրականացրել է <<Հաշմանդամության կանխարգելում երեխաների մոտ և արտագնա կլինիկաներ>> ծրագիրը, որի նպատակն էր նվազեցնել կոնքազդրային հոդի հաշմանդամությունը երեխաների մոտ և բարելավել հաշմանդամ երեխաների կենսական պայմանները: Նույն թվականին ՋՀՀ-ն իրականացրել է նաև <<Ամառային ճամբար - 2013 >> ծրագիրը, որին մասնակցել են 10-17 տարեկան 156 երեխա՝ Լոռիի, Գեղարքունիքի մարզերից, Երևանից և Ղարաբաղից[6]: Ծրագրին մասնակից երեխաները հիմնականում անապահով ընտանիքներից և մանկատներից են:

Հիմնադրամի նախաձեռնությամբ 2014թ. իրականացվել է <<Ղարաբաղի հիվանդանոցներում վերականգնողական կենտրոնների ստեղծում>> ծրագիրը, որի նպատակն է բարելավել

[1]Նույն տեղում, 3 սեպտեմբերի 2016:
[2]Հայաստանյայց Ավետարանական եկեղեցի, 2003, թ2 (26), էջ 20:
[3]Տես <<Հայ Սփյուռք>> հանրագիտարան, էջ 722
[4]Հայկական Սփյուռք: Տարեգիրք 2010, Եր., 2011, էջ 136-137:
[5]Հայկական Սփյուռք: Տարեգիրք 2012, Եր., 2012, էջ 121-122:
[6]Հայկական Սփյուռք: Տարեգիրք 2013, Եր., 2014, էջ 146-147:

վերականգնողական ծառայությունները ԼՂՀ Ստեփանակերտի, Հադրութի, Մարտակերտի, Մարտունու հիվանդանոցներում և Ստեփանակերտի վերականգնողական կենտրոնում[1]:

<<ՀովարդԿարագյոզյանՀաստատությունը (ՀԿՀ, անգլերեն՝ Howard Karagyozyan Medical Benevolent Foundation, կոչվում է նաև <<Հովարդ Կարագյոզյան հիշատակի ընկերակցություն>>) բարեսիրական կազմակերպություն է: Այն 1921թ.-ին Նյու Յորքում հիմնել են Միհրան և Զապել Կարագյոզյանները՝ ի հիշատակ իրենց վաղամեռիկ որդու՝ Հովարդի և կոչել նրա անունով: Սկզբնապես հաստատության նպատակն է եղել տարբեր երկրներում ապրող հայ որբ, կարիքավոր մանուկների խնամքի, բուժման և կրթության կազմակերպումը[2]:

1992 թվականի հոկտեմբերին հիմնադրվել և պաշտոնական գրանցում է ստացել Հայաստանի <<Հովարդ Կարագյոզյան>> բարեգործական հասարակական կազմակերպությունը, որի տնօրեն է նշանակվել բժիշկ Կամո Տեր-Պետրոսյանը: Կազմակերպության ծրագրով նախատեսվում էր Երևանում և Հայաստանի տարբեր մարզերում հիմնել միջազգային չափանիշներին համապատասխանող ժամանակակից սարքավորումներով հագեցած և բարձրորակ մասնագետներով համալրված մանկական ատամնաբուժարաններ՝ հայաստանաբնակ երեխաներին անվճար և որակյալ բուժական օգնություն ցուցաբերելու նպատակով[3]:

1993 թվականի ապրիլին Երևանի Նորքի բարձունքում բացվեց Հայաստանի <<Հովարդ Կարագյոզյան>> կազմակերպության առաջին մանկական ատամնաբուժարանը, որն ընդլայնվելով դարձավ կազմակերպության հայաստանյան կենտրոնը և հետագայում գլխավորեց նաև մասնաճյուղ ատամնաբուժարանների աշխատանքը: Կարճ ժամանակամիջոցում բացվել են Գյումրիի (1995 թ.), Գորիսի և Ստեփանակերտի (1996թ.), Երևանի <<Սեբաստիա>> (1998 թ.) և Վանաձորի (2000 թ.) Կարագյոզյան մանկական ատամնաբուժարանները[4]:

ԼՂՀ կառավարության անունից առողջապահության նախարարության և ԱՄՆ Կարագյոզյան հաստատության միջև կնքված պայմանագրի համաձայն՝ պայմանավորվածություն ձեռք բերվեց հանրապետությունում բարեգործական հիմունքներով մանկական ատամնաբուժական կենտրոնների ստեղծման և նրա գործունեության ապահովման մասին: 1996 թվականի գարնանը Ստեփանակերտում հանրապետական ախտորոշման կենտրոնի շենքի առաջին հարկում բացվեց Հայաստանի Կարագյոզյան հաստատության մանկական ատամնաբուժարանը, որի կահավորման և հատուկ սարքավորումների ծախսերն իր վրա վերցրեց կազմակերպությունը: Մանկական ատամնաբուժական կենտրոնն Արցախում առաջին բարեգործական բժշկական հիմնարկությունն է, որտեղ սպասարկումն անվճար է և նախատեսված միայն ու միայն երեխաների համար[5]:

2003թ Կարագյոզյան հաստատության կողմից գնվել է նոր շենք, որը գտնվում է Ստեփանակերտի մանկական հիվանդանոցի և պոլիկլինիկայի հարևանությամբ: Այն կահավորված է, հագեցած է ժամանակակից սարքավորումներով, գործիքներով և բուժանյութերով, ունի 2 ատամնաբուժական, մեկականաբուժական (2003թ.), ախտահանման, մեկ պանորամիկ ռենտգեն կաբինետ՝ երևակման սենյակով և գրանցման բաժին: <<Հովարդ Կարագյոզյան>> բարեգործական հասարակական կազմակերպության Ստեփանակերտի մասնաճյուղ դարմանատան ատամնաբուժական և ակնաբուժականան անվճար որակյալ ծառայություններից օգտվում են Ստեփանակերտ քաղաքի մինչև 14 տարեկան բոլոր երեխաները, ինչպես նաև մերձակա այլ բնակավայրերի հաշմանդամ, երկկողմանի կամ միակողմանի ծնողազուրկ, սոցիալապես անապահով նույն տարիքի երեխաները:

Կազմակերպության ֆինանսավորմամբ իրականացվել է Ստեփանակերտի ներարկման կլինիկայի շինվերակառուցման շխատանքը[6]: Նրա կողմից կատարվել են ԼՂՀ առողջապահության նախարարության հաշմանդամների վերականգնողական կենտրոնի շենքի կցակառույցի

[1]Հայկական Սփյուռք: Տարեգիրք 2014, Եր., 2015, էջ 124:
[2]The Howard Karagheusian Commemorative Corporation. 75 years of service, New York 1996, p.18
[3]Հովարդ Կարագյոզյան հիշատակի ընկերակցությունը Հայաստանում (10 տարի), Եր., 2002, էջ 17-18:
[4]Հայկական Սփյուռք: Տարեգիրք , Եր., 2009, էջ 143:
[5]<<ԼՂ Հանրապետություն>>, 28 մայիսի 1996:
[6]ԼՂՀ պետարխիվ, Ֆ. 180, ց.1, կ.10, պ.մ.45, թ.69:

նախազծա-նախահաշվային փաստաթղթերի կազմման[1], ինչպես նաև վերականգնողական կենտրոնի վերակառուցման աշխատանքներ[2]:

<<Հովարդ Կարագյոզյան>> բարեգործական հասարակական կազմակերպությունը բացի ատամնաբուժական և ակնաբուժականան անվճար ծառայություններից իրականացնում է <<Վատ լսող երեխաներին լսողական ապարատների անվճար բաշխում>>(իրականացվում է 2002 թվականից), <<Պարբերական հիվանդությամբ երեխաների դեղորայքի անվճար բաշխում>> (իրականացվում է 2003 թվականից), <<Սրտի բնածին արատներով մինչև 7 տարեկան երեխաների անվճար վիրահատություններ>> (իրականացվում է 2003 թվականից), <<Էպիլեպսիայով հիվանդ երեխաներին դեղորայքի անվճար բաշխում>> (իրականացվում է 2004 թվականից) ծրագրերը, որոնցից օգտվել են տասնյակ հազարավոր հայ երեխաներ Երևանից, ՀՀ տարբեր մարզերից և ԼՂՀ-ից:

<<Հովարդ Կարագյոզյան ընկերակցության>> կողմից Արցախում իրականացվող վերոհիշյալ ծրագրերը կրում են շարունակական բնույթ՝ նպաստելով հայ երեխաների առողջության պահպանմանը:

Արցախի Հանրապետությունում առողջապահական ծրագրերի իրականացման գործում մեծ ներդրում ունեն սփյուռքահայ բարերարները: Նրանց աջակցությամբ շահագործման են հանձնվել տասնյակ բուժկետեր տարբեր շրջաններում, վերանորոգվել հիվանդանոցներ, կազմակերպվել բուժաշխատողների վերապատրաստում և այլն:

ԼՂՀ Մարտակերտի շրջանի Նոր Կարմիրավան գյուղի բուժկետ-գյուղապետարանի վարչական շենքի կառուցումն իրականացվել է Իրանի Իսլամական Հանրապետության քաղաքացի, բարերար Օնիկ Հարությունյանի ֆինանսավորմամբ[3]: Ամերիկահայ բարերար Ջեյմս Թուֆենկյանի ֆինանսական աջակցությամբ կառուցվել է Քաշաթաղի շրջանի Իշխանաձոր գյուղի բժշկական համալիրը[4] : Այն սպասարկում է 20 գյուղերի բնակիչների և շարունակում է իր գործունեությունը <<Թուֆենկյան>> բարեգործական հիմնադրամի և ԼՂՀ առողջապահության նախարարության աջակցությամբ[5]:

Ամերիկահայ բարերար Վաչե Հովսեփյանի, Կալիֆորնիայի հայ ատամնաբույժների միության և հատկապես բարերար Վիգեն Կարապետյանի հովանավորությամբ Մարտունու շրջանի Աշան գյուղում 2003 թվականին բացվեց ատամնաբուժական կլինիկա համալրված բոլոր անհրաժեշտ սարքավորումներով: Կլինիկայում դպրոցականները ստանում են անվճար բուժօգնություն:Սակայն, լինելով միակը շրջանի համայնքներում, բացի դպրոցականներից, ատամնաբուժարանի ծառայություններից օգտվում են նաև հարևան գյուղերի բնակիչները[6]:

Ռուսաստանի Դաշնության Կրասնոդար քաղաքում ապրող բարերարներ Համլետ Համբարձումյանի և Վոլոդյա Ավագյանի բարեգործությամբ վերանորոգվեց Մարտունու շրջանի Ճարտար գյուղի տեղամասային հիվանդանոցը[7]:

2013 թվականի սեպտեմբերի 24-ին Ստեփանակերտում շահագործման հանձնվեց ԼՂՀ առողջապահության նախարարության նորակառույց ժամանակակից պայմաններին համապատասխան Հանրապետական բժշկական կենտրոնը: Այն կառուցվել է Մոսկվայում գործող <<Տաշիր>> ընկերությունների խմբի նախագահ, մեծ բարերար Սամվել Կարապետյանի ֆինանսական աջակցությամբ: Կենտրոնը հագեցած է նոր սերնդի առաջնակարգ բուժսարքավորումներով: Այն նախատեսված է 136 մահճակալի համար, այդ թվում 60-ը՝ թերապևտիկ բաժանմունքում: Առկա է պլանային հիվանդների ընդունարան, շտապ և անհետաձգելի բժշկական օգնության բաժանմունք՝ իր բարձրակարգ բժշկական սարքավորումներով հագեցած երկու ռեանիմոբիլներով, վիրահատական բլոկ, հեմոդիալիզի բաժանմունք, վարչատնտեսական մաս և շենքից դուրս տեղակայված տնտեսական մաս[8]: ԼՂՀ

[1]Նույն տեղում, Ֆ. 180, ց.1, կ.11, պ.մ.50, թ.33:
[2]Նույն տեղում, Ֆ. 180, ց.1, կ.11, պ.մ.50, թ.14:
[3]ԼՂՀ պետարխիվ, Ֆ. 180, ց.1, կ.11, պ.մ.50, թ.85:
[4]Նույն տեղում թ. 71:
[5]Հայկական Սփյուռք: Տարեգիրք , 2010, Եր., 2011, էջ 124:
[6]<<Ազատ Արցախ>>, 8 սեպտեմբերի 2011:
[7] Նույն տեղում, 3 հուլիսի 2014:
[8] Նույն տեղում, 26 սեպտեմբերի 2013:

նախագահի առաջարկությամբ հիվանդանոցը կրում է բարերարի ծնողների՝ Սարգիս և Ամալյա Կարապետյանների անունը: 2016թ. աշնանը Սամվել Կարապետյանի նվիրատվությամբ հանրապետական բժշկական կենտրոնին հարող տարածքում բացվեց ճարտապետական ուշագրավ լուծումներով պուրակ:

<<Հայաստան>> համահայկական հիմնադրամի Ֆրանսիայի տեղական մարմնի ատենապետ Պետրոս Թերզյանի աջակցությամբ, ֆրանսահայ բարերար Ռիշար Օհաննիսյանի հովանավորությամբ և Արցախի կառավարության համաֆինանսավորմամբ Ստեփանակերտում, Հանրապետական բժշկական կենտրոնի հարևանությամբ բացվեց ուռուցքաբանական դիսպանսերի նոր շենք: Նորակառույց կենտրոնը կրում է Ռիշար Օհաննիսյանի ծնողների՝ Վարդան և Գոհարիկ Օհանյանների անունը:

Դիսպանսերը նախատեսված է 35 հիվանդի համար: Այստեղ իրականացվելու են ուռուցքաբանության մեջ ընդունված արդի բուժական և ախտորոշիչ բոլոր միջամտությունները՝ բացառությամբ ճառագայթային բուժումի:[1]

Հայկական բարեգործական ընդհանուր միության (ՀԲԸՄ) անդամ և բարերար Նազար Նազարյանի նվիրատվությամբ Արցախի Հանրապետության բժշկական կենտրոնին տրամադրվել է Toshiba մակնիշի գերձայնային սարք, որը հնարավորություն կտա իրականացնելու սրտանոթային, վահանաձև գեղձի, որովայնի և այլ հետազոտություններ:[2]

Մոսկվաբնակ հայ բարերար, <<Լուդինգ>> ընկերության հիմնադիր-նախագահ Արթուր Վարժապետյանի կողմից Արցախի առողջապահության նախարարությանը տրամադրվեց երկու ռեանիմոբիլ և շտապ օգնության չորս գծային ավտոմեքենաներ:[3]

Արցախի Հանրապետության առողջապահության նախարարության հանրապետական բժշկական կենտրոնի հետ սերտ կապեր է հաստատել ֆրանսիական <<Հայ-մեդ>> ասոցիացիան: Կազմակերպության օրթոպեդ Մկրտիչ Կարապետյանը 2012 թվականից ի վեր ամեն տարի այցելում է Արցախ և իր գործընկերներին ներկայացնում վնասվածքաբանության վերջին մոտեցումները, բուժման արդի եղանակները, նվիրաբերում բժշկական պարագաներ: Ամեն անգամ հետազոտվում և բուժօգնություն է ստանում ավելի քան 60 հիվանդ: Անվճար իրականացված վիրահատություններից բացի՝ֆրանսահայ վնասվածքաբանը հիվանդանոցին նվիրաբերել է մի քանի պրոթեզ:[4]

Ասոցիացիայի նախաձեռնությամբ 2017թ. ապրիլին կազմակերպվեց <<Բաց դռների օր>>: Ասոցիացիայի նախագահ անեսթեզիոլոգ-ռեանիմատոլոգ Ժան Միշել Էրքերյանը, ուրոլոգ Շանթ Բալյանը, բուժքույր Վալերի Սայաղյանը Ստեփանակերտում և հանրապետության տարբեր շրջաններում անվճար իրականացրին հիվանդների ընդունելություններ, խորհրդատվություններ, վիրահատություններ, առողջապահության համակարգի բուժաշխատողներին ներկայացրին ուրոլոգիայի և անեստեզիոլոգիայի ոլորտների նորագույն մեթոդները, բուժօգնության եվրոպական չափանիշները: Այդ ամենին զուգահեռ նրանք, լինելով Արցախի առանձին գյուղերում, ծանոթացել են բուժկետերի աշխատանքներին, տրամադրել նրանց անհրաժեշտ դեղորայք, բժշկական պարագաներ: Կազմակերպությունը իրականացնում է նաև համայնքային բուժկետերի վերանորոգման աշխատանքներ:[5]

ԱՄՆ Կալիֆորնիա նահանգի Ֆրեզնո քաղաքի հայ համայնքի օժանդակությամբ հանրապետական բժշկական կենտրոնի պոլիկլինիկական բաժանմունքում, Մոր և մանկան առողջության պահպանման կենտրոնում, <<Արևիկ>> մանկական բուժմիավորումում և <<Դենտեքս Դենտալ գրուպ>>ատամնաբուժական կլինիկայում ամերիկացի բժիշկների կողմից կազմակերպվեց <<Բաց դռների օր>>: Ծրագրի շրջանակներում շուրջ 30 բժիշկներ՝ թերապևտներ, ընդհանուր և դիմածնոտային վիրաբույժներ, նեոնատոլոգներ ու մանկաբարձ-գինեկոլոգներ, մանկաբույժներ, ատամնաբույժներ անցկացրին անվճար խորհրդատվություններ ու հետազոտություններ, կատարեցին վիրահատություններ (հատկապես զինվորների շրջանում: Նրանք բերել էին

[1] Նույն տեղում, 4 ապրիլի 2017:
[2] Հայկական Սփյուռք: Տարեգիրք 2013, Եր., 2014, էջ 127:
[3] <<Ազատ Արցախ>>, 26 սեպտեմբերի 2013:
[4] Նույն տեղում:
[5] Նույն տեղում, 15 ապրիլի 2017:

անհրաժեշտ դեղորայք, սարքավորումներ: Հատկապես կարևոր նշանակություն ուներ ակնահատակի հետազոտման <<Ռետինոսկոպ>> սարքը, որը գործածվում է հատկապես շաքարային դիաբետով տառապող և հիվանդության պատճառով կուրանալու վտանգ ունեցող հիվանդների շրջանում:[1]

Շուշիի հիվանդանոցի հետ սերտ կապեր է հաստատել հայտնի սիրիահայ վիրաբույժ ACMA (Հայկական քրիստոնեական բժշկական ասոցիացիա) կազմակերպության նախագահ Ջանի Հադդաթը (Հովհաննես Դեմիրճյան): Նրա ղեկավարությամբ կազմակերպության անդամները մարդասիրական առաքելությամբ չորս անգամ այցելել են Շուշի: Չորրորդ այցելության ժամանակ, Շուշիի հիվանդանոցի գլխավոր բժիշկ Վիգեն Խաչատրյանի հետ միասին կատարվել են 80 հետազոտություններ, ինչպես նաև 30 վիրահատություններ՝ զոբ, լեղապարկ, թութք և ճողվածքներ (գրիժաներ):[2] 2017թ. հունիսին<<Բաց դռների օր>> ծրագրի շրջանակներում նրա կողմից կատարվել են շուրջ 100 խորհրդատվություն, 46 վիրահատություն, 41 վիրահատություն Շուշիում, 5-ը՝ Մարտակերտում:[3]

Արցախի Հանրապետության առողջապահության նախարարության հրավերով 2016թ.դեկտեմբերին Ստեփանակերտում էին ավստրիահայ անոթաբան Արա Ուղուրլյանի գլխավորությամբ անոթային երեք վիրաբույժներ, որոնք հանրապետական բժշկական կենտրոնում անվճար հետազոտեցին 50 հիվանդի, իսկ 15-ին վիրահատեցին անոթաբանության ոլորտի արդի մեթոդներով:[4] 2017թ. երկօրյա այցի ընթացքում Ա. Ուղուրլյանը հասցրել է հետազոտել 20 հաճախորդի, իսկ 13-ին՝ վիրահատել տեղի մասնագետների հետ համատեղ:[5] Նման այցելությունները և աջակցությունը նպաստում են առողջապահության ոլորտի մասնագետների որակավորման բարձրացմանը:

Ներկայումս վերոնշյալ հիմնադրամները, անհատ բարերարները շարունակում են իրենց ազգանվեր բարեգործական գործունեությունը: Շնորհիվ այդ օգնության լուրջ հաջողություններ են ձեռք բերվել Արցախի Հանրապետության առողջապահության ոլորտում: Այս ամենը Հայաստան-Արցախ-Սփյուռք համագործակցության փայլուն օրինակ է:

[1] Նույն տեղում, 13 հոկտեմբերի 2016:
[2] <<Ազատ Արցախ>> 22 նոյեմբերի 2012:
[3] Նույն տեղում, 22 նոյեմբերի 2017:
[4] Նույն տեղում, 10 դեկտեմբերի 2016:
[5] Նույն տեղում, 15 օգոստոսի 2017: